

Tautinio identiteto transformacijos postsocialistinėje visuomenėje: Rusijos atvejis

A i d a n a s B A R Z E L I S
Šiaulių universitetas

Pagrindinės sąvokos: *Rusija, identitetas, Nikolajus Trubeckojus, eurazizmas, civilizacija, politika.*

Įvadas

XX a. „identitetas“ tapo madingu žodžiu Vakarų moksliniame ir publicistiniame diskurse, o šios temos plėtojimas buvo stimuliuojamas fundamentaliomis socialinėmis ir politinėmis transformacijomis, kurios apibūdinamos pasitelkiant tokias koncepcijas, kaip „postmodernizmas“, „postkolonializmas“, „globalizacija“, „komunistinės sistemos žlugimas“, „istorijos pabaiga“ ir pan.

Dalis rusų sociologų ir filosofų (М а л и н о в а 2005; М а л и н к и н 2001; В е р е щ а г и н а 2010; ir kt.) pastebi, kad socialinėje teorijoje pasikeitė ir identiteto formavimo mechanizmų traktavimas. Pradėta kalbėti apie koncepciją, kuri įrodo, jog visuomeninis gyvenimas yra fundamentaliai „istorizuotas“. Būtent per istoriją žmonės atpažįsta ir interpretuoja socialinį gyvenimą. Žmonių elgseną lemia projekcijos, lūkesčiai ir prisiminimai, kylantys iš plataus, nors ir apibrėžto socialinio ir kultūrinio istorinio lauko, kuriuo jie disponuoja. Taigi identiteto formavimosi tyrimuose per naratyvinį konceptą atsiranda naujos, papildomos kategorijos, kaip antai: laikas, erdvė ir santykiai. Šiuo atveju Rusijos identitetas yra tapatinamas su euraziniu mitu, kurio pagrindinė idėja – rusų negalima laikyti nei europiečiais, nei azijiečiais. Tai ypatinga civilizacija, perėmusi techninę Vakarų pažangą, bet dvasia artimesnė Rytams. Letas Palmaitis (2000) ir Andrius Martinkus (2000) eurazinio mito ištakas sieja su vakarietiška antiliberalistine socialistine reakcija į kapitalizmo išgalėjimą, rytietišku krikščionišku gnosticizmu ir XIX a. pabaigos teosofija, Hermano Wirtho „hiperborėjiška teorija“ bei su ja susijusiu rasizmu.

Pagrindinis šio straipsnio *tikslas* – atskleisti rusiškojo identiteto transformacijas skirtingais istoriniais laikotarpiais ir apibūdinti politinio identiteto formavimo genezę posovietinėje Rusijoje. Straipsnyje keliami *uždaviniai*: 1) pristatyti rusiškojo identiteto teorines formavimo prielaidas; 2) išanalizuoti eurazietišką tautų identiteto kūrimo(si) koncepciją; 3) nustatyti politinio posovietinės Rusijos identiteto formavimo įtaką tautinio identiteto transformacijai. Straipsnyje taikoma mokslinės literatūros ir istorinių šaltinių analizė.

Tautinio rusiškojo identiteto teorinės analizės prielaidos

Tautinis identitetas apibrėžiamas per žmogaus gebėjimą orientuotis jį supančioje erdvėje ir laike, suvokiant ir realizuojant save per sąveiką su etninės grupės specifine vertybine orientacija. Pagrindiniai tautinės kultūros elementai (mitai, tautosaka, tradicijos, apranga, tradiciniai amatai ir kt.) nustato etnoso gyvenimo būdo specifiką, mentalitetą ir vertybių sistemą. Istorinio vystymosi procese susiformavusi tautinės kultūros vertybių sistema orientuota į žmogų, jo pasaulėjautą ir tokiu būdu ji tampa esmine asmenybės tautinės saviidentifikacijos prielaida. Etninė kultūra saugo žmogų nuo jo būties neapibrėžtumo, struktūruoja jį supantį pasaulį ir formuoja etnokultūrinį elgesio modelį.

Tautinis rusiškasis identitetas, kurį išsamiai analizavo Aleksandras Malinkinas (2001), formuojasi sąveikaujant rusiškai kultūrai ir mentalitetui kaip vidinių ir išorinių etnoso gyvenimo veiksnių visuma. Rusiškojo etnoso tradicinės etnokultūrinės erdvės visumai etninių objektų identifikacijos lygmenyje būdinga diferenciacija visų pirma objektyvizuojant kultūros formas, taip pat integruojant universalias pasaulėžiūrinės kategorijas, kurios formuoja etnoso pasaulio paveikslą. Atsižvelgiant į labiausiai paplitusius metodus, tokius kaip supančios erdvės aprašymas, etnokultūrinės erdvės modeliavimas, etniniai identifikatoriai užtikrina etninės erdvės visumiškumą, kuriame sėkmingai tarpsta kiekvienas kultūrinis elementas atskirai ir bendras pasaulėvaizdis kaip visuma.

Sovietiniu laikotarpiu tautinei identifikacijai buvo būdinga vertikali tarpusavio sąveika (žmogus-sovietinė valdžia) niveliuojant horizontaliuosius identifikacijos tipus: etninį, religinį, regioninį. Rusiškojo identiteto transformacija į sovietinį įveikė XIX a. pabaigoje vyravusią imperinio rusiškojo identiteto krizę, tačiau beveik visiškai sunaikino ir taip silpną etninį tapatybės sluoksnį. Sovietinio žmogaus identifikacija buvo grindžiama sociokultūrinių ir politinių mitų sistema, kuri formavo individo pasaulėvaizdį ir stabilizavo žmonių sąmonę ir elgesį (М а л и н к и н 2001).

Marina Vereščigina (2010), taip pat analizavusi rusiškąjį identitetą, teigia, kad dėl vis greitejančios sovietinės visuomenės vidinės diferenciacijos ir holistinio identifikacinio modelio suirimo kaip kompensacinės formos aktualizavosi horizontalieji identifikacijos tipai, tarp jų ir etninis. Tačiau šiuolaikinėje rusiškoje kultūroje nėra pagrindo nacionalinei semiozei, grindžiamai ateitimi ar dabartimi, o tai priveda prie kasdienio rusiškojo etnoso simbolinės erdvės konstravimo, grindžiamo bendros praeities, mitologizuotos tradicijos ir nacionalinės istorijos ženklais, kurie reiškiasi per išorinius kultūrinius bruožus, o ne per vidines konsoliduojančias kultūrinės-vertybines konstantas.

Nikolajus Danilevskis, Nikolajus Trubeckojus ir Levas Gumiliovas – eurazistų pastangos ieškant tautos identiteto

Vienas įdomiausių ir aktualiausių identiteto analizės objektų valstybių ir tautų kontekste – Rusija. Šis multikultūrinis, multireliginis subjektas sukonstruotas atsitiktinumų, karų ir agresijos, turintis unikalų kultūrinį ir istorinį paveldą, stokoja tik vieno dalyko – aiškios autoidentifikacijos. Geografiškai ir geopolitiškai Rusija

nėra nei Rytai, nei Vakarai. Anot Palmaičio (2000), tokiam statusui didelę įtaką padarė ir Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė (LDK), kuri pasitarnavo kaip kordonas Vakarų ekspansinei plėtrai į Rytus. Kelinama prielaida, kad be LDK ji [Rusija] turbūt iš viso nebūtų istoriškai susiklosčiusi, būtų tapusi iš pradžių mongolų, po to – Vakarų „perdalyta teritorija“. Bet ji atsirado tokia, kokia yra, nepriėmusi Vakarų civilizacijos, išplitusi į Rytus, bet nepriėmusi nei islamiškos, nei budistinės Rytų civilizacijos. Ji liko vienintelė surusintos bizantinės kultūros palikuonė. Tiesa, daugiau kaip 200 metų ją iš vidaus varžė finougrų žemėje įkurta vakarietiška Sankt Peterburgo metropolija. Tačiau pastaroji nesugebėjo Rusijos suvakarietinti ir buvo rusų nušluota po 1917 m. bolševikinio perversmo.

Rusijos identitetas tam tikrais atvejais tapatinamas su euraziniu mitu, kurio pagrindinė idėja – rusų negalima laikyti nei europiečiais, nei azijiečiais. Tai ypatinga civilizacija, perėmusi techninę Vakarų pažangą, bet dvasia artimesnė Rytams. Pagrindiniai eurazinės koncepcijos atstovai buvo Nikolajus Danilevskis (1822–1885), Nikolajus Trubeckojus (1890–1938) ir Levas Gumiliovas (1912–1992).

Martinkus (2000), analizuodamas Trubeckojaus kūrybą, išskiria 1920 m. pasirodžiusią knygą „Europa ir žmonija“, kurioje „savęs pažinimo“ sąvokai skirtas svarbiausias vaidmuo. Pasak Trubeckojaus, iš kitų gyvų būtybių žmogus išsiskiria tuo, kad šalia savo biologinei gyvybei palaikyti būtinų poreikių tenkinimo jis kuria vertybes, kurių visuma ir sudaro kultūrą. Tačiau vertybių ir kultūrų kūrimas nėra pavienių individų reikalas. Tai didesnių arba mažesnių žmonių bendruomenių – tautų, nacijų, civilizacijų – uždavinys. Bet, kad tautinės kultūros kūrimas vyktų sėkmingai, tauta turi save pažinti. Kaip ir kiekvienas individualus žmogus, kiekviena tauta yra savaip unikali ir nepakartojama. „Pažinti save“ – tai atpažinti savo individualią ir nepakartojamą esmę bei pamatyti kelią, kurio niekas už tave negali nueiti. Nėra nieko svetimesnio Trubeckojaus tautos vizijai už tautos kaip „įsivaizduojamos bendruomenės“ sampratą, kurią propaguoja kai kurie šiuolaikiniai teoretikai postmodernistai.

Bėda ta, konstatuoja Trubeckojus, kad štai jau kelis pastaruosius šimtus metų pasaulyje niekieno nekontroliuojama viešpatauja viena civilizacija. Sekdamas kitos plačiai pagarsėjusios knygos „Rusija ir Europa“ (1871) autoriumi Danilevskiu, šią civilizaciją Trubeckojus įvardija kaip „romanų ir germanų“ civilizaciją, arba tiesiog „Europą“. Pagrindinis neigiamas romanų ir germanų tautų (t. y. europiečių) bruožas yra puikybė (M a r t i n k u s 2008). Palmaitis Trubeckojaus „Europą“ apibendrintai vadina Vakarų civilizacija, kuri yra visos žmonijos priešas. Ši civilizacija kilusi iš sekuliarizuotos krikščionybės, kuri nuo protestantizmo atsiradimo, katalikybės padedama, kūrė konkurenciją grindžiamą, klasta ir jėga pasaulio tautoms primetamą individualistinę, egoistinę, technokratinę materialinių vertybių sistemą, švietėjų laikotarpiu atvirai kovojusią prieš Dievą (P a l m a i t i s 2000). Būdamą viso labo viena iš daugelio pasaulio civilizacijų, Europa, anot Trubeckojaus, savo kultūrą bando primesti visam likusiam pasauliui kaip bendražmogišką kultūrą. Pasak Martinkaus (2000), pastaroji idėja susijusi su kitomis, pvz., demokratijos svetimumo Rusijai, idėjomis. Eurazistų manymu, rusų tauta yra unikali, kaip ir jos raida, todėl kitų tautų modeliai jai netinka. Vietoj demokratijos eurazistai siūlo

demotiją – tautos dalyvavimą valdyme, kuris gali būti ir autokratinis. Šiuo atveju valdžia traktuojama kaip ideokratinė, t. y. pajungta pagrindinei sakralizuotai idėjai (kuriai pajungiami politika, ekonomika, visuomenės santvarka), ir remiasi eurazine atranka, o pastaroji numato kolektyvinę, bet ne asmeninę, atsakomybę, asmenybės nuvertinimą pajungiant jos interesus tautos interesams, nesavanaudiškumą, ištvermę, asketizmą, visišką paklusnumą viršinininkams.

Pirmieji eurazistai, anot Palmaičio, suskilo, o nuo XX a. ketvirtojo dešimtmečio pradžios jų balso nebesigirdėjo. Šių idėjų atgimimas susijęs su pokyčiais pačioje sovietinėje rusų sistemoje, „varžtų atleidimu“, idėjų krize prieš sistemos griuvimą ir po jo.

Tolesnį indėlį į eurazinių idėjų raidą įnešė istorikas ir etnologas Gumiliovas septintuoju–devintuoju dešimtmečiais. Jis yra etnosų gimimo ir senėjimo teorijos autorius, įvedęs etninio pasionariškumo terminą, kuriuo jis papildė eurazininkų koncepciją. Etnosas, pasak Gumiliovo, yra gamtos darinys, kurį veikia kosminiai faktoriai. Iš kosmoso ateinantys energiniai impulsai sukelia etnoso superaktyvumą, kuris baigiasi etnoso mutacija (P a l m a i t i s 2000). Vis dėlto Gumiliovas nesugebėjo susisteminti savo teorijos ir ji pradėjus griūti sovietinei sistemai buvo primiršta. Sovietinės sistemos griuvimas taip pat sukėlė galingą įvairių jėgų reakciją, pradedant nuo sustabarėjusių komunistų ir baigiant jų priešinininkais ultrapatriotais, kurie negalėjo susitaikyti su rusų supervalstybės praradimu svajodami apie nekomunistinę supervalstybę. Iš šių daugialypių grupių ėmė formuotis nacionaliniai patriotiniai sąjūdžiai, rengę eisenas su raudonomis vėliavomis, Josifo Stalino portretais ir stačiatikių ikonomis. Tuo metu, anot Palmaičio, ir atgimsta eurazinis sąjūdis, iš vienos pusės, kaip priešprieša tiek komunistinei ideologijai, tiek ksenofobiškam nacionalšovinizmui, iš kitos pusės – kaip juos vienijantis ir suvedantis į bendrą eisena centrą. Neabejotinas šio sąjūdžio tikslas – jei ne sukurti orvelišką pasaulinę supergalybę, tai bent atkurti Vladimiro Lenino ir Levo Trockio pasionarišką fanatinę valstybę bei jos „pasaulinės revoliucijos“ idėją, tik ne su bolševikine, bet su daug tobulesne eurazine iškaba.

Realiosios politikos įtaka rusiškojo identiteto formavimuisi

Lygiagrečiai su valstybingumo plėtra didžiulę įtaką darė ir Rusijos identiteto ieškojimai. Boriso Jelcino valdymo metu Rusijos identitetas buvo kažkur tarp Vakarų ir Rytų, bet siekiami tikslai aiškiai atspindėjo europietišką orientaciją. Bendra Europos saugumo erdvė, kurioje būtų įtraukta ir Rusija, grindžiama atsakingu bendradarbiavimu, grindžiamu demokratija, pagarba žmogaus teisėms, pagrindinėmis laisvėmis, įstatymo viršenybe, rinkos ekonomika, socialiniu teisingumu ir t. t. Tai yra europietiškos arba vakarietiškos vertybės. Rusijoje šių vertybių taikymas buvo problemiškas dėl nesusiformavusio identiteto, kuris buvo nuolat veikiamas išorinės aplinkos, vidaus politikos kovų ir ekonominių faktorių (W e n d t 1994). Vis dėlto Rusija galėjo tapti europietiška ir žengti bendradarbiavimo, susitarimo ir kooperacijos keliu. Tačiau ji taip pat galėjo priimti eurazišką identitetą, kur atsiribojimas nuo Europos būtų virtęs konfrontacijos ir konflikto politika. Kuriuo keliu Rusija eis, labiau turėjo priklausyti nuo išorinės struktūrinės aplinkos, vidi-

nių debatų apie savo identitetą, „kas-ką“ kovos vidaus politikos sferoje bei prezidento rinkimų (juos laimėjo Vladimiras Putinas). Rusijos identitetas turėjo priklausyti nuo to, ar ji bus įtraukta ar pašalinta iš Europos plėtros projektų (ES, NATO), ir nuo to, kas vyks Maskvoje. Tačiau, kaip vienas tarptautinių santykių teoretikas teigė, „jei siekiamos integracijos kaina yra savo tapatumo pardavimas – tai ši kaina per didelė“ (N e u m a n n 1995).

Rusijos užsienio politika vadovaujant Putinui patyrė dramatišką evoliuciją, kuri atspindėjo vidaus politikos pokyčius, inicijuotus prezidento. Perėmęs postą po finansinio kolapso ir pliuralistinių, tačiau politiškai silpnų Jelcino metų, Putinas atkūrė stabilumą panaikindamas decentralizaciją ir konkurencingumą, sukurdamas „vertikaliąją galios“ koncepciją, atkurdamas šalies kontrolę valdžią sukoncentruojant Kremliuje ir partijos „Vieningoji Rusija“ rankose (S h e v t s o v a 2008). Baigiantis pirmajai Putino prezidentavimo kadencijai, Rusijos identiteto klausimas (ar bent jau jo kryptis) buvo atsakytas. Buvo atkurta carinės ir sovietinės erų simbolika – Dūma patvirtino carinių dvigalvį erelį kaip valstybės herbą; garsusis baltagvardiečių generolas Antonas Denikinas buvo perlaidotas valstybinėse kapinėse; Putino nurodymu sukurtas Rusijos himnas paliekant Sovietų Sąjungos himno melodiją; uždrausta lapkričio 7 d. bolševikų perversmo šventė, pakeičiant ją lapkričio 4 d., kuri mini 1612 m. pergalę prieš lenkus. Negana to, 2008 m. gegužės 9 d. atgavinama karinių paradų Raudonojoje aikštėje tradicija.

Putino pastangomis sujungta carinė ir sovietinė simbolika demaskavo Rusijos siekį surasti „naudingą istoriją“, kuri galėtų suvienyti tautą apeliuojant į nostalgiją (G o m a r t 2006). Naujausiuose mokykliniuose vadovėliuose Stalinas apibūdinamas kaip karo lyderis, kritikuojami Vakarai ir teigiama, kad JAV, numetusi atominės bombas ant Hirosimos ir Nagasakio, pasielgė daug baisiau nei Stalinas per visą savo „karjerą“. Putinas nuolat cituoja Rusijos filosofą Ivaną Iljiną*, kurio mintys stipriai paveikė patį prezidentą ir jo statusą. Vis labiau Rusijos politinė kultūra panašėja į carinę, kuri buvo grindžiama ortodoksija, autokratija ir tautiškumu.

Putino Rusija pagal daugelį bruožų tapo carinės patrimoninės valstybės XXI a. versija (T r e n i n 2007; G a d d y, K u c h i n s 2008). Šioje sistemoje politinis ir ekonominis elitas yra simbiotiškai susiję, o Kremliaus vadovai, kurie tvarko valstybės reikalus, taip pat valdo ir iš esmės kontroliuoja valstybės pagrindines ekonomines gijas. Daugelio Rusijos strateginių įmonių, tarp jų ir energetikos kompanijų, tarybų pirmininkai yra iš prezidento administracijos arba vyriausybės. Taigi tampa neaišku, kiek komerciniai sprendimai yra veikiami politinių interesų. Negana to, šioje sistemoje gana sudėtinga diferencijuoti nacionalinius ir asmeninius interesus. Taip pat pastebimas procesas, kurio metu gražinami sovietinės eros priešai – Vakarai, jų vyriausybės ir NVO, siekiantys suskaldyti Rusiją, pažeisti jos suverenitetą ir pan.

* Iljinas buvo antikomunistiškai nusiteikęs filosofas, kuris emigravo iš Rusijos po Spalio revoliucijos. Jis rašė, kaip turėtų atrodyti postkomunistinė Rusija – dvasinga, susivienijusi ir atmetanti Vakarų individualumo sampratą bei politinę konkurenciją. Kitais žodžiais tariant, vadovaujama stipraus lyderio su centralizuota politine sistema.

Nuolat pabrėždamas, kad Rusijos demokratijos vertybės ir samprata skiriasi nuo vakarietiškujų, Putinas (jo darbą tęsia Dmitrijus Medvedevas) kuria „valdomos“ arba „suverenios“ demokratijos modelį, kuris tapo jo administracijos leitmotyvu. Esminė kryptis, kuria yra einama, tai Rusijos siekis pabrėžti, kad ji pati tvarko savo reikalus ir kad Vakarai neturi teisės nurodinėti, kokia kryptimi demokratija ar Rusijos autoidentifikacija turi vystytis.

Išvados

Valstybės ir tautos susvetimėjusių fragmentuotą identitetą teoriškai gana sunku identifikuoti nagrinėjant kultūrinio identiteto, savęs identifikavimo istoriniame, geopolitiniame, politiniame kontekste visumą. Rusijos atveju bene didžiausią įtaką identiteto kaitos istoriniam-filosofiniam formalizavimui ir sistemimui turėjo 1920 m. pasirodžiusi Nikolajaus Trubeckojaus knyga „Europa ir žmonija“, kurioje aptariamos rusų tautos identiteto formavimosi, jo sklaidos galimybės. Eurazinis mitas, peraugęs į oficialią valstybinę politiką, diktuoja turtingos kultūra ir istorija šalies gyventojams autoidentifikacijos formas, atimdamas galimybę likti multikultūriniumi, multietniniu dariniu su savitu „svetimo“ suvokimu ir priėmimu. Vietoj to ideologai priešpriešina „romanų ir germanų“ tautas Rusijai, vadindami Vakarų civilizaciją visos žmonijos priešais.

Įdomios ir savitos buvo / yra posovietinio rusiško identiteto paieškos, kurios prasidėjo neryžtingais Boriso Jelcino žingsniais suartėti su Europa politikos, ekonomikos ir kt. srityse, išsaugant savo eurazinį identitetą „kažkur tarp Vakarų ir Rytų“. Šios paieškos baigėsi ar bent priartėjo prie pabaigos į valdžią atėjus naujos politinės krypties atstovams Vladimirui Putinui ir iš dalies Dmitrijui Medvedevui. Putino pastangomis sujungta carinė ir sovietinė simbolika demaskavo Rusijos siekį surasti „naudingą istoriją“, kuri galėtų suvienyti tautą apeliuojant į nostalgiją ir tokiu būdu tapti carinės patrimoninės valstybės XXI a. versija. Vis dėlto tautinė asmens tapatybė turėtų būti kuriama per įvairias priemones ir strategijas, kurių pagrindinis tikslas yra užtikrinti pilietinį teisingumą (vykdyti švietimo ir sąmoningumo kėlimo programas, kurti simbolius ir skatinti kultūrinę veiklą). Rusija, kuri baigia įgyvendinti svarbias politines ir ekonomines reformas, dabar turi peržiūrėti savo ideologinius ir doktrininis dokumentus, kuriuose įtvirtintų siekį plėtoti pilietinį solidarumą ir tautinį identitetą.

Literatūra

- Brubaker, C o o p e r 2000 – Rogers Brubaker, Frederick Cooper, “Beyond ‘identity’”, *Theory a. society*, 29, 1–47.
- G a d d y, K u c h i n s 2008 – Carl Gaddy, Anthony Kuchins, “Putin’s Plan”, *The Washington Quarterly*, 31, 117–129.
- G o m a r t 2006 – Thomas Gomart, *Russian Foreign Policy: Strange Inconsistency*, Watchfield: Conflict Studies Research Centre.
- M a r t i n k u s 2008 – Andrius Martinkus, „Eurazijos tautos ir didžiarusiai“, *Atgimimas*, 5, 971–985.

- Neumann 1995 – Iver B. Neumann, “Collective Identity Formation: Self and Other in International Relations”, *EUI working paper RSC*, 95/36, 30–38.
- Neumann 1998 – Iver B. Neumann, “European Identity, EU Expansion, and the Integration / Exclusion Nexus”, *Alternatives: Global, Local, Political*, 23/3, 397–416.
- Palmitis 2000 – Letas Palmitis, *Eurazija valdžios skandalų veidrodyje: A. Duginio doktrina*, Vilnius: Ciklonas.
- Shevtsova 2008 – Lilia Shevtsova, “Think Again: Vladimir Putin”, *Foreign Policy*, 64, 34–40.
- Trenin 2007 – Dmitri Trenin, “Russia Redefines Itself and Its Relations with the West”, *The Washington Quarterly*, 30, 95–105.
- Wendt 1994 – Alexander Wendt, “Collective Identity Formation and the International State”, *American Political Science Review*, 88/2, 384–396.
- Верещагина 2010 – Марина Верещагина, «Этническая идентичность и этническая толерантность русских и осетинских студентов» [prieiga internete: <<http://www.spbu.ru/files/upload/disser/psychology/2010/vereshagina.pdf>>, žiūrėta 2012-03-17].
- Малинкин 2001 – Александр Н. Малинкин, «Новая российская идентичность», *Исследование по социологии знания* [prieiga internete: <<http://nationalism.org/library/science/nationalism/malinkin/malinkin-sj-2001.htm>>, žiūrėta 2012-03-15].
- Малинова 2005 – Ольга Ю. Малинова, «Идентичность как фактор политики и предмет политической науки», *Политическая наука*, 3, 197–215.

Aidas Barzelis

Tautinio identiteto transformacijos postsocialistinėje visuomenėje: Rusijos atvejis

S a n t r a u k a

Pagrindinės sąvokos: *Rusija, identitetas, Nikolajus Trubeckojus, eurazizmas, civilizacija, politika.*

Straipsnyje analizuojamos teorinės „identiteto“ koncepcijos prieigos, kurios nurodo į visuomeninio gyvenimo „istorizaciją“. Teigiama, kad būtent per istoriją žmonės atpažįsta ir interpretuoja socialinį gyvenimą, o žmonių elgseną lemia projekcijos, lūkesčiai ir prisiminimai, kylantys iš plataus, nors ir apibrėžto socialinio ir kultūrinio istorinio lauko, kuriuo jie disponuoja. Tiriant Rusijos visuomenės identitetą, paliečiamas sovietinis periodas, kuriame tautinei identifikacijai buvo būdinga vertikali tarpusavio sąveika (žmogus-sovietinė valdžia), niveliuojant horizontaliuosius identifikacijos tipus: etninį, religinį, regioninį. Manoma, kad rusiškojo identiteto transformacija į sovietinį įveikė XIX a. pabaigoje vyravusią imperinio rusiškojo identiteto krizę, tačiau beveik visiškai sunaikino ir taip silpną etninį tapatybės sluoksnį. Kaip pagrindiniai eurazinės koncepcijos atstovai, pakloję rusiškojo identiteto teorinės analizės pagrindus, įvardijami Nikolajus Danilevskis (1822–1885), Nikolajus Trubeckojus (1890–1938) ir Levas Gumiliovas (1912–1992). Plačiau apžvelgiama

Trubeckojaus kūryba, kurioje autorius Vakarų civilizaciją vadina visos žmonijos priešų ir didžiausia kliūtis kitų civilizacijų ir kultūrų identitetų formavimuisi. Galiausiai apžvelgiama realiosios, šiuolaikinės Rusijos politikos žingsniai, kuriuose atsispindėjo Rusijos identiteto klausimo sprendimas. Vladimiro Putino valdymo laikotarpiu buvo atkurta carinės ir sovietinės erų simbolika, tokiu būdu ieškant „naudingos istorijos“, kuri galėtų suvienyti tautą apeliuojant į nostalgiją. Esminė kryptis, kuria yra einama, tai Rusijos siekis pabrėžti, kad ji pati tvarko savo reikalus ir kad Vakarai neturi teisės nurodinėti, kokia kryptimi demokratija ar Rusijos autoidentifikacija turi vystytis.

Aidas Barzelis

Transformation of National Identity in Post Socialist Society: the Case of Russia

S u m m a r y

Keywords: *Russia, identity, Nicholas Trubeckoi, Eurasianism, civilization, politics.*

This paper analyses the theoretical approaches of the concept of “identity”, which refers to the “historisation” of public life. It is argued that throughout the history people can recognize and interpret social life and people’s behaviour is affected by the projections, expectations and memories arising from a broad and defined social, cultural, and historical field in which they are available. While studying the identity of Russian society, the Soviet period is analyzed, in which a national identification was characterized by vertical interaction (human – Soviet government) by levelling down horizontal identity types like ethnic, religious, regional. It is believed that the transformation of Russian to Soviet identity in the nineteenth century overcame the crisis of imperial Russian identity, but almost completely destroyed weak ethnic identity layer. The main representatives of the Eurasian concept that had a huge influence in forming the theoretical background to Russian identity were Nicholas Danilevsky (1822-1885), Nicholas Trubeckoi (1890-1938), and Lev Gumiliov (1912-1992). This article emphasizes the ideas of Trubeckoi and his opinion that Western civilization is the greatest enemy of all mankind and the greatest obstacle for the formation of other civilizations and cultures identity. Finally the real, contemporary Russian political steps are analysed which reflected the answers of the Russian identity issue. Vladimir Putin re-established the czarist and Soviet eras’ symbols in this way searching for “useful history” that would unite the nation by appealing to the nostalgia. A key trend that is followed is Russia’s desire to emphasize that it manages its own affairs and that the West has no right to dictate the direction of democracy or Russia identity development.

A i d a n a s B A R Z E L I S
Filosofijos ir antropologijos katedra
Šiaulių universitetas
P. Višinskio g. 38
LT-76352 Šiauliai
[aidanas@hu.su.lt]